

Piotr Oleksy

Kryzys władzy w Gagauzji

Jewgienija Gucul została zaprzysiężona na baszkaną Autonomii Gagauskiej 19 lipca 2023 r. Do tej pory jednak Zgromadzenie Narodowe Gagauzji (ZNG) nie zatwierdziło składu Komitetu Wykonawczego, czyli lokalnego organu władzy wykonawczej. Nowa baszkan nie została również zaprzysiężona na ministra rządu Republiki Mołdawii, co tworzy kryzys prawno-polityczny w relacjach Autonomii z władzą centralną. Lokalny spór między Gucul oraz jej politycznym patronem Ilanem Șorem a Zgromadzeniem Narodowym jest na rękę prozachodniemu obozowi władzy w Republice Mołdawii.

Jewgienija Gucul, reprezentująca prorosyjską Partię Șor, wygrała drugą turę wyborów baszkaną Gagauzji 14 maja 2023 r. Dwa dni później Narodowe Centrum Walki z Korupcją wkroczyło do siedziby Centralnego Komitetu Wyborczego Gagauzji i skonfiskowało spisy wyborców w ramach postępowania o korupcję polityczną i „kupowanie głosów”. Niemniej Sąd Apelacyjny w Komracie (stolica Autonomii) uznał zwycięstwo Gucul w wyborach (Rozmowy IEŚ, nr 316). Nowa baszkan została zaprzysiężona przez lokalny parlament 19 lipca 2023 r. W międzyczasie, 19 czerwca, Sąd Konstytucyjny Mołdawii zdelegalizował Partię Șor. Delegalizacja ugrupowania nie wpływa jednak na uznanie wyników wyborów w Gagauzji, a postępowanie prokuratury antykorupcyjnej w sprawie naruszeń w procesie wyborczym jest jeszcze w toku.

Zawiłości lokalnego kryzysu. Według prawa baszkan proponuje strukturę oraz skład Komitetu Wykonawczego, które muszą uzyskać akceptację Zgromadzenia Narodowego. Jednocześnie, jeśli ZNG w ciągu 45 dni od zaprzysiężenia nowego baszkan, przy dwóch próbach głosowania nie zatwierdzi składu nowego Komitetu, to głowa Autonomii ma prawo rozwiązać lokalny parlament i roz�isać nowe wybory. Niemniej przed zatwierdzeniem składu osobowego Komitetu ZNG musi zaakceptować zaproponowaną przez baszkaną strukturę – a więc instytucje i agencje, które będą wchodzić w jego skład (porównując do rządu: z jakich będzie składał się ministerstw, ilu będzie wicepremierów itd.). 4 sierpnia oraz 11 sierpnia 2023 r. odbyły się posiedzenia ZNG, których celem było zatwierdzenie struktury Komitetu Wykonawczego. Deputowani dwukrotnie odrzucili propozycję Gucul, wskazując, że na wniosku dotyczącym opisu strukturalnego baszkan przedstawiła skład osobowy. W czasie obrad deputowani podkreślali, że w dokumencie wystarczy poprawić trzy słowa, co można zrobić w trakcie obrad, by nie przedłużać kryzysu. Gucul i jej otoczenie nie zgodzili się na wprowadzenie poprawek, grożąc rozwiązaniem ZNG. Ostatecznie jednak baszkan zaakceptowała uwagi formalne Zgromadzenia, które na kolejnym posiedzeniu – 25 sierpnia 2023 r. – zatwierdziło strukturę Komitetu Wykonawczego. Nadal nie zatwierdzono jednak jego składu.

Șor a Gagauzja. 27 lipca 2023 r. Jewgienija Gucul zorganizowała konferencję prasową, na której ogłoszono kandydatów do Komitetu Wykonawczego. Kandydatów nie prezentowała jednak baszkan, lecz Ilan Șor, który występował z telebimu, dzięki połączeniu online. Oligarcha, skazany w Mołdawii prawomocnym wyrokiem za udział w tzw. kradzieży miliarda (1 mld USD), przebywa obecnie w Izraelu. Wśród kandydatów na członków Komitetu znalazło się wielu zaufanych ludzi Șora. Stanowisko zastępcy przewodniczącego Komitetu (przewodniczącym jest baszkan) ma objąć Pavel Verejanu – jeden z najbliższych współpracowników oligarchy, a do niedawna mer miasta Orhei (wcześniej władzę w tym mieście sprawował sam Ilan Șor, jest ono postrzegane jako główny bastion jego ugrupowania). Proponowany skład Komitetu wzbudził niezadowolenie części lokalnej elity politycznej oraz komentatorów, którzy odebrali go jako próbę przejęcia całkowitej władzy nad Autonomią przez ludzi z zewnątrz. Kandydaci zostali skierowani do komisji językowej, która miała sprawdzić ich znajomość języka gagauskiego – jest ona wymagana przy pełnieniu funkcji członka Komitetu. Prawie połowa składu nie przeszła testu. W efekcie 21 sierpnia 2023 r. Gucul przedstawiła nową propozycję, w której kandydatów nieposiadających wymaganych kompetencji językowych wymieniono na innych.

Brak uznania ze strony władzy centralnej. Ustawa „O osobnym prawnym statusie Gagauzji”, na mocy której w 1994 r. utworzono Autonomię, wskazuje, że baszkan wchodzi w skład Rady Ministrów Republiki Mołdawii. Na to stanowisko mianuje go prezydent. Jak dotąd praktyka ta była realizowana w przypadku wszystkich baszkanów. Niemniej prezydent Maia Sandu do tej pory nie nominowała Jewgienii Gucuł na członka Rady Ministrów. Żaden z przedstawicieli władz centralnych nie pojawił się również na uroczystości jej zaprzysiężenia. Prezydent Sandu, komentując ten fakt, stwierdziła, że jej zdaniem nie powinna „jechać na inaugurację człowieka, którego w czasie kampanii wyborczej wspierała grupa przestępcza i który jest członkiem partii uznanej za niekonstytucyjną”. Sandu nie odniosła się natomiast bezpośrednio do kwestii braku nominacji dla Gucuł na członka Rady Ministrów.

Wnioski. Wiele wskazuje na to, że dojdzie do porozumienia między Ilanem Şorem a większością deputowanych Zgromadzenia Narodowego Gagauzji w kwestii akceptacji składu Komitetu Wykonawczego. Przedłużanie się tego procesu świadczy o tym, że w Autonomii doszło do politycznej próby sił między lokalną elitą polityczną a zbiegłym oligarchą. Po zwycięstwie Gucuł w wyborach baszkaną pojawiała się obawa, że gagauska klasa polityczna nie jest w stanie bądź nie ma woli przeciwstawienia się próbom przejęcia władzy w regionie przez siły polityczne kierowane przez Şora. Obecnie widoczne jest, że mimo łączącej te środowiska prorosyjskości, deputowani ZNG postanowili wyraźnie zaznaczyć swą podmiotowość, z którą Ilan Şor będzie musiał się liczyć.

Istotnym wydarzeniem w kontekście relacji na linii: lokalna elita polityczna – środowisko Şora – władza centralna może być Zjazd Deputowanych Wszystkich Szczebli, który zapowiedziano na 9 września 2023 r. Na Zjeździe spotkają się deputowani ZNG oraz przedstawiciele władzy lokalnej jednostek znajdujących się na terenie Gagauzji – od sołtysów przez członków rad wiejskich i miejskich po burmistrzów. Wydarzenie to nawiązuje do Zjazdu z 1990 r., na którym proklamowano powstanie niepodległej Republiki Gagauskiej. Dymitrij Konstantinow, przewodniczący ZNG, stwierdził w jednej z wypowiedzi medialnych, że podobne decyzje mogą być podjęte również na najbliższym spotkaniu. Następnie jednak wycofał się z tych słów, podkreślając, że nie jest zwolennikiem separatyzmu. Zjazd i cała otoczka wokół niego mogą stać się przestrzenią do ścierania się wpływów i interesów między lokalną elitą a środowiskiem skupionym wokół Şora. Nawiązania do idei separatystycznych należy traktować jako element tej gry politycznej.

Przedłużanie się procesu powołania Komitetu Wykonawczego oraz lokalny spór polityczny w Gagauzji stanowią zjawisko korzystne dla rządzącego Mołdawią prozachodniego obozu politycznego. Pokazuje to, że gagauska elita polityczna nie jest skłonna oddać pełni władzy w regionie Ilanowi Şorowi – a wiele wskazuje na to, że zbiegły oligarcha planował uczynić z regionu swój główny bastion polityczny. Lokalna elita na poziomie deklaracyjnym jest bardzo prorosyjska, jednak w historii Autonomii pokazała, że w realnych działaniach zachowuje dużą dozę pragmatyzmu, skupionego na dbaniu o własne interesy. Ogranicza to skłonność do działań o radykalnym charakterze. Jeśli w przyszłości ta elita zachowa swą podmiotowość wobec Şora, to na poziomie lokalnym będzie równoważyć jego skrajnie antyrządowe i antyzachodnie działania.

Ponadto długi proces powołania Komitetu ogranicza możliwości działań Gucuł i Şora oraz osłabia ich wizerunkowo. Problem braku nominacji dla członka Rady Ministrów Republiki Mołdawii zszedł przy tym na dalszy plan. Co ważne, jak dotąd gagauska elita polityczna nie występowała w tej kwestii z jednoznacznym i wyraźnym stanowiskiem. Może się to jednak zmienić w obliczu porozumienia dotyczącego powołania Komitetu oraz przy okazji Zjazdu Deputowanych Wszystkich Szczebli. Decyzja Sandu o braku nominacji dla Gucuł wynika prawdopodobnie z dwóch przyczyn. Pierwsza ma charakter wizerunkowy – prezydent nie chce wzmacniać legitymizacji nowej baszkan i całego środowiska politycznego skupionego wokół Şora. Drugą przyczyną jest związana z wyzwaniem w sferze bezpieczeństwa. Udział Gucuł w pracach rządu jest postrzegany jako problem ze względu na silne powiązania Şora z Rosją. Niemniej do tej pory nie ma podstawy prawnej dla braku tej nominacji. Rodzi to kryzys o charakterze prawnopolitycznym, który może zostać wykorzystany przez siły prorosyjskie oraz rosyjską propagandę (jej odbiorcami nadal jest wielu mieszkańców Gagauzji).